

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу
Юревича Юрія Олександровича

на тему:

«АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

1. Актуальність дисертаційної роботи. Дисертація Юревича Ю. О. є актуальною, важливою, цікавою і корисною для національної юридичної науки та загалом для розвитку і зміцнення Української держави, а тому заслуговує на схвалення і підтримку.

Перехід України до ринкової економіки, важливі політичні, економічні та соціальні процеси в державі, а також її прагнення увійти повноправним членом до Європейського Союзу зумовлюють потребу у вдосконаленні адміністративного судочинства сучасної України та приведення її у відповідність до міжнародних стандартів. За таких умов важливо використовувати не лише національні правові традиції, які сформувалися на українських землях впродовж століть, але і вивчати та враховувати зарубіжний правовий досвід. У цьому контексті особливо актуальним є дослідження проблеми становлення адміністративного судівництва та визначення особливостей його розвитку в Республіці Польща.

У зв'язку з цим заслуговує на увагу дисертаційне дослідження Юревича Ю. О. на тему: «Адміністративне судочинство в Польщі: становлення та розвиток», у якому дисертант поставив складне та відповідальне завдання – виявити закономірності та особливості становлення і розвитку адміністративного судочинства в Республіці Польща. Як вбачається, одним із завдань, які поставив перед собою дисертант, було показати генезис та еволюцію польської системи адміністративної юстиції – суб'єктів і первинні форми вирішення публічно-правових спорів у період Речі Посполитої та охарактеризувати становлення іноземних моделей адміністративного судочинства на польських землях у ХІХ ст. Дисертант кваліфіковано вирішив інші важливі завдання, зокрема вдало розкрив причини, передумови й особливості формування системи адміністративного судочинства відродженої Польщі; ґрунтовно проаналізував правові засади організації, структуру та діяльність Найвищого адміністративного трибуналу Республіки Польща упродовж 1922-1939 рр.; аргументовано охарактеризував порядок розгляду та вирішення адміністративних справ у міжвоєнній Польщі; визначив проблеми та перешкоди відновлення адміністративного судочинства в Польській Народній Республіці; розкрив порядок і умови утворення та діяльність Головного

адміністративного суду Польщі. Крім того, була і залишається актуальною проблема реконструкції діяльності органів адміністративного судівництва в Республіці Польща, адже це дає можливість простежити процес становлення судової влади і на українських землях, які перебували у складі Польщі упродовж 1921-1939 рр. Саме тому, дисертаційне дослідження становлення та особливостей розвитку адміністративного судівництва в Республіці Польща, без сумніву, є актуальним та робить вагомий внесок до загального наукового доробку з питань становлення, реформування та діяльності судової влади в сучасній Україні відповідно до європейських традицій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної проблематики кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Адаптація адміністративного та фінансового законодавства України до права Європейського Союзу», державна реєстрація № 01194002407.

2. Ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації забезпечена на високому науковому рівні. Особливим внеском здобувача можна вважати детальний аналіз нормативно-правових актів Республіки Польща, які були і є правовою основою здійснення адміністративного судочинства, а також низки архівних матеріалів щодо практичної діяльності адміністративних судів Республіки Польща. Достовірність отриманих результатів зумовлена, насамперед, опорою на невідомі та маловідомі наукові праці, деякі з яких носять джерелознавчий характер. Особливим внеском здобувача можна вважати детальний аналіз класичних першоджерел, які дали змогу дослідити особливості становлення та розвитку адміністративного судочинства в Республіці Польща. У контексті дослідження цієї маловивченої теми перед дисертантом стояло складне завдання поєднання використання узагальнюючих праць з історії держави, права, судочинства, публічної адміністрації тощо та глибокий науковий аналіз більш спеціалізованих праць з історії адміністративного судочинства Польщі. Дисертант цілком справедливо наголошує про те, що серед вчених, які досліджували цю тему, безперечно, переважають польські вчені (історики права, адміністративісти та ін.), проте окремі публікації, дотичні до неї, є також серед українських дослідників.

Розвиваючи тему дисертації, автор вдало проаналізував праці, написані та опубліковані безпосередніми учасниками згаданих процесів, зокрема суддями органів адміністративного судочинства.

Достовірність положень дисертації, в яких конкретизовано наукову новизну, забезпечується також обґрунтованими посиланнями на праці як польських, так і українських, зарубіжних вчених, а також сумлінним використанням широкої джерельної бази (247 найменувань).

У дисертаційному дослідженні Юрєвича Ю. О. в цілому вдало сформульовано теоретичні положення, зокрема актуальність теми, об'єкт і предмет, мету і завдання дослідження.

Аналіз змісту дисертації Юрєвича Ю. О. свідчить про те, що сформульовані мета і завдання дослідження в повній мірі досягнуті. Перед нами – самостійна, ґрунтовна наукова праця, що цілком відповідає науковій спеціальності 081 Право в галузі знань 08 Право.

Аналіз дисертації дає підстави стверджувати, що автору довелося шукати раціональну структуру. Необхідно наголосити це йому вдалося. Структура дисертації Юрєвича Ю. О. не викликає заперечень. Вона цілком пов'язана з метою, тими завданнями, які поставив перед собою здобувач та специфікою дослідження предмета та об'єкта. Виклад змісту дисертації цілком логічний та послідовний.

Як і належить кваліфікованій науковій роботі, дисертація починається з вступу, в якому обґрунтовано актуальність наукового дослідження, наголошено на зв'язку теми дисертації з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методологію наукової праці, сформульовано новизну та викладено основні положення, що виносяться на захист, визначено наукове й практичне значення одержаних результатів, вказано на їхню апробацію та публікації.

У першому розділі дисертації **«Історіографія, джерельна база та методологія дослідження»** вдало висвітлено історіографію проблеми та джерельну базу дослідження. Значним позитивом у цьому розділі є те, що під час формулювання теоретико-методологічних засад аналізу проблеми становлення і розвитку адміністративного судочинства Республіки Польща простежується інноваційна спроба здобувача визначити концептуальні основи дослідження відповідно до специфіки його об'єкта та предмета. Історіографічні та джерелознавчі аспекти дослідження свідчать про використання автором значної кількості польських нормативно-правових актів та інтерпретаційних текстів.

Дисертантом повною мірою виконано сучасні рекомендації щодо належного висвітлення історіографічних, джерелознавчих і методологічних аспектів проблеми. Підкреслимо, що безперечною позитивною рисою роботи є загалом відмінне знання історіографії проблеми, активне використання наукових здобутків польських, українських та інших вчених, в т. ч. не лише правознавців, а й представників суміжних наук. Здобувач ретельно опрацював опубліковані першоджерела, що характеризують становлення і розвитку адміністративного судочинства Республіки Польща, доповнив їх новими матеріалами. Крім цього, здійснений аналіз юридичної літератури дозволив автору додати аргументів на користь власного бачення проблемних питань щодо становлення і розвитку адміністративного судочинства Республіки Польща, а також обґрунтувати

висновок, що у попередній і сучасній юридичній науці відсутнє комплексне наукове монографічне дослідження з даної теми.

Значним позитивом даної дисертації є аналіз джерельної бази дослідження, у якому дисертант глибоко проаналізував джерела, зокрема щодо становлення і розвитку адміністративного судочинства Республіки Польща.

Юревич Ю. О. доволі кваліфіковано використав низку філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів, зокрема діалектичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, формально-юридичний, герменевтико-правовий та інші методи. Автор справедливо стверджує, що системно-структурний метод дозволив відобразити устрій органів адміністративного судочинства на різних етапах польського державотворення, розкриваючи його зв'язок з іншими судовими й адміністративними органами та загально інтегрованість у систему публічної влади держави. Функціональний метод дозволив дослідити адміністративну юстицію Республіки Польща крізь призму реалізації завдань у відповідних періодах історичного розвитку. За допомогою герменевтичного методу здійснено ґрунтовний аналіз законодавства, судової практики та інших документальних джерел. Наукову цінність має сформульована авторська концепція становлення і розвитку адміністративного судочинства Республіки Польща.

Новаторським і змістовним є другий розділ **«Причини та передумови формування адміністративного судівництва на польських землях»**, у якому на високому науковому і методологічному рівні дисертант проаналізував основні причини та передумови формування адміністративного судівництва на польських землях. Дисертант слушно стверджує, що на становлення та розвиток адміністративного судочинства Республіки Польща значний вплив мали французькі, австрійські та пруські взірці адміністративної юстиції. Автор переконливо довів, що польська модель адміністративного судівництва формувалася впродовж кількох століть на ґрунті первинних форм судового контролю часів Речі Посполитої, а також наповнювалася впливами французьких, австрійських та пруських взірців адміністративної юстиції та, як наслідок, була підготовлена до остаточного становлення та дієвого функціонування у період між двома світовими війнами.

Важливим для рецензованого дисертаційного дослідження є **розділ 3 «Адміністративне судівництво в Республіці Польща: система та функціонування (1918-1939)»**, у якому дисертант на високому науковому рівні відзначив великий обсяг нормотворчих, організаційних, процедурних і кадрових робіт, які здійснила у міжвоєнний період Польська держава задля створення ефективної системи адміністративної юстиції. Дисертант аргументовано вважає, що у її правовому регулюванні особливо відчутними були австрійські (єдиний трибунал для колишніх російських і австро-угорських земель) та пруські (три інстанції для колишніх німецьких територій) впливи. Автор цілком справедливо

стверджує, що неуніфікованість системи адміністративного судочинства була зумовлена відмінностями традицій цього правового інституту в різних частинах Польської держави та перехідним етапом у формуванні цілісної системи судової влади.

Новим і корисним у цьому розділі є положення про заснований у 1922 р. Найвищий адміністративний трибунал, який став ядром системи адміністративної юстиції Республіки Польща. Автор цілком справедливо наголошує, що Найвищий адміністративний трибунал розглядав найбільший обсяг адміністративних справ, а також до 1935 р. був єдиним органом адміністративного судочинства для колишніх територій Австро-Угорщини та Російської імперії. Дисертантом переконливо обґрунтовано, що основним взірцем для організації та правового статусу цього органу був Адміністративний трибунал у Відні.

Дисертант аргументовано зазначив, що правовий статус суддів Найвищого адміністративного трибуналу в цілому відповідав статусу суддів інших судів (найбільш близьким був статус Верховного суду тогочасної Польщі), однак доповнювався і конкретизувався у спеціальному законодавстві – насамперед законі 1922 р. та розпорядженні Президента 1932 р. Основною проблемою під час утворення трибуналу стала нестача кадрів, які була відчутною у всій судовій системі. Хоча судді Найвищого адміністративного трибуналу вважалися незалежними, розпорядження Президента 1932 р. посилювало їхній зв'язок з виконавчою владою загалом і Головою Ради Міністрів зокрема.

У порівнянні з сучасною історичною та юридичною літературою, дисертант значно ґрунтовніше показав, що порядок розгляду адміністративних справ у Найвищому адміністративному трибуналі не був надміру складним, тривалим чи бюрократизованим. Однак значна перевантаженість цього органу справами спричиняла істотні затримки у їхньому розгляді. Адміністративне провадження розпочиналося із внесення скарги, зміст якої відповідав компетенції трибуналу. Спочатку її розглядали на вступному провадженні, яке відбулося на закритому засіданні трибуналу. В разі відповідності адміністративної скарги визначеним у законодавстві вимогам здійснювався судовий розгляд по суті. За результатами розгляду Найвищий адміністративний трибунал виносив рішення. Завершувалося адміністративне судочинство виконанням цього рішення суб'єктами, яким воно адресувалося. Вони повинні були прийняти новий адміністративний акт з урахуванням вказівок рішення Найвищого адміністративного трибуналу. Його повноваження були касаційними, а тому не було можливості винести рішення, що діяло би напяму замість адміністративного акту, який оспорювався.

У розділі 4 «Проблеми розвитку та форми здійснення адміністративного судочинства Польщі у 1945-2003 рр.» дисертант значно ширше у порівнянні з існуючою юридичною літературою розкрив спроби

повоєнної відбудови адміністративного судочинства Польської Народної Республіки, а також передумови утворення та діяльність Головного адміністративного суду Польщі (1980-2003 рр.). Автор правильно зазначив, що до створення Головного адміністративного суду в 1980 р. період Польської Народної Республіки характеризується регресом історичного розвитку адміністративного судівництва у порівнянні з міжвоєнним етапом історії польського права. Повоєнна відбудова адміністративної юстиції тривала повільно та десятиріччями не приносила очікуваних суспільством результатів.

Заслуговує на увагу сформульований дисертантом висновок про те, що політичні мотиви штучного відкладення й уповільнення процесів відновлення адміністративного судівництва були очевидними, адже соціалістична диктатура Польської Народної Республіки, орієнтувалася на владу Радянського Союзу та остерігалася незалежного судового контролю за її діяльністю. Дисертант наголошує, що прийнятий у 1960 р. Кодекс адміністративного провадження передбачив лише можливість адміністративного оскарження рішень органів державного управління. Основним суб'єктом розгляду адміністративних проваджень були національні ради, які виявляли низький рівень дієвості у вказаній сфері. Інколи відповідні справи були предметом розгляду у загальних судах. Типово для держав соціалістичного табору функцією загального нагляду в Польщі наділялася прокуратура. Окремі справи щодо публічного майна вирішував державний арбітраж. Однак найбільшу компетенцію у сфері адміністративної юстиції у 1946-1974 р. реалізували суди соціального забезпечення – окружні суди соціального забезпечення та Трибунал соціального забезпечення у Варшаві.

Дисертантом вдало відзначено, що відносне послаблення командно-адміністративного тиску в 70-х рр. ХХ ст. дозволило повернутися до дебатів з приводу створення в Польській Народній Республіці основного органу адміністративного судівництва. Ним став згідно зі законом від 31 січня 1980 р. Головний адміністративний трибунал. Спочатку його діяльність обмежувалася державним керівництвом, проте йому вдалося зберегти незалежність і втримати високий професійний рівень судочинства. З відновленням демократичного ладу Польщі (1989 р.) значення Головного адміністративного суду в державному апараті істотно зросло. Зокрема розширювалася компетенція суду, а в 1995 р. на підставі профільного закону відбулася реформа. Реформування продовжилось у відповідності до вимог Конституції 1997 р. про необхідність не менш як двох інстанцій у судовому провадженні. Нижчі інстанції адміністративної юстиції розпочали функціонування на початку 2004 р., а отже розпочався новий етап еволюції адміністративної юстиції Польщі.

Дисертаційне дослідження Юревича Ю. О. завершують логічні і продумані висновки, котрі підкреслюють його актуальність і високий науковий рівень.

Наукова праця Юрєвича Ю. О. виконана з використанням юридичної та історичної термінології, відповідних правових понять, є збалансованою щодо розкриття історичного й правового матеріалу, містить фаховий ґрунтовний аналіз процесів формування концептуального бачення становлення та розвитку адміністративного судочинства Республіки Польща, заповнює прогалини в юридичній науці.

3. Достовірність і наукова новизна положень, висновків та рекомендацій. Визначена в дисертації наукова новизна характеризується високим рівнем достовірності, яка сформована дисертантом ґрунтовно, самостійно і вперше викладена на дисертаційному рівні зі спеціальності 081 Право в галузі знань 08 Право. Дисертація Юрєвича Ю. О. є одним із перших в Україні наукових досліджень становлення та розвитку адміністративного судочинства Республіки Польща, у якій концептуально і ґрунтовно вперше аргументовано, що утворення та діяльність Найвищого адміністративного трибуналу Республіки Польща 1922-1939 рр. є історичною закономірністю історико-правового процесу трансформації держави у республіку, практичною реалізацією ідей правової держави, вимогам створення незалежної судової влади, що гарантує розподіл влади, верховенство права, захист громадян від порушень їх прав державною владою. Показано, що розвиток суду адміністративної юрисдикції в Республіці Польщі є складовою взаємопов'язаних історично-правових порядків становлення державного механізму Республіки Польщі становлення і розвитку конституціоналізму, системи польського права в першій половині ХХ ст. і адміністративного права як її важливої галузі. Встановлено, що Найвищий адміністративний трибунал Республіки Польща діяв як правотворчий орган, який реалізував тогочасну адміністративно-правову доктрину, зокрема закріпив у судовій практиці поняття публічного інтересу.

У дисертації Юрєвича Ю. О. набули подальшого розвитку положення про набули подальшого розвитку положення про первинні форми вирішення публічно-правових спорів органами та посадовими особами Речі Посполитої.

Дисертація Юрєвича Ю.О. має практичне значення, а її окремі положення, викладені у десяти наукових публікаціях, зокрема, трьох наукових статтях, надрукованих у фахових виданнях з юридичних наук, а також у семи матеріалах наукових конференцій, вже можуть бути рекомендовані до використання у навчальному процесі під час викладення навчальних дисциплін та підготовки підручників і навчальних посібників з курсів «Адміністративне право», «Адміністративно-процесуальне право», «Апеляційне і касаційне оскарження рішень в адміністративному судочинстві», «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн».

4. Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Основні положення дисертації Юрєвича Ю. О. викладено у десяти наукових публікаціях, зокрема, трьох наукових статтях,

надрукованих у фахових виданнях з юридичних наук, а також у семи матеріалах наукових конференцій. Вони з достатньою повнотою розкривають зміст дисертації та повністю відповідають її профілю. Ці наукові праці присвячені різним аспектам проблеми і не дублюють одна одну. Крім того, результати дисертаційного дослідження Юревича Ю. О. успішно апробовані на кафедральних заходах, на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях.

Дисертація оформлена відповідно до чинних вимог, написана науковим стилем і літературною українською мовою. Стиль викладу матеріалу логічний, чіткий та виважений, читається легко, викликає зацікавленість проблемою.

5. Дотримання академічної доброчесності. При детальному аналізі дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації) не виявлено. Дисертаційне дослідження містить усі посилання на згадані дисертантом у тексті роботи джерела. Усі посилання оформлено належним чином. Використана наукова література, позиції та твердження окремих авторів оформлені відповідними посиланнями з дотриманням вимог законодавства про авторське право. Дисертантом надано повну та достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані належні методи дослідження. Це дозволяє зробити висновок про дотримання дисертантом вимог академічної доброчесності.

6. Дискусійні положення та зауваження. Високо і позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, також необхідно висловити деякі зауваження та побажання дискусійного характеру::

1. У дисертації було б доцільно ширше висвітлити участь випускників юридичного факультету Львівського університету в підготовці Закону «Про Найвищий адміністративний трибунал Республіки Польща 1922 р.» та у роботі цього важливого органу судочинства.

2. Дещо детальніше варто було б розглянути питання організації і діяльності Адміністративного суду в справах осіб з інвалідністю. Адже, ми бачимо з тексту дисертації, що роль і функції цього суду були значними, зокрема у розгляді справ про соціальні виплати військовослужбовцям з інвалідністю та ін. (стр. 181-182 дисертації). Цікаво було б докладніше розкрити його склад, компетенцію, концепції, які були покладені в основі його діяльності, а також результати цієї діяльності.

Висловлені зауваження і пропозиції зумовлені складністю дослідження проблеми, суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Юревича Ю. О., оскільки вони мають переважно дискусійний характер.

7. Загальний висновок щодо дисертації. Рецензована дисертація **Юревича Ю. О.** на тему: **«Адміністративне судочинство в республіці Польща: становлення та розвиток»** є актуальною, самостійною, завершеною творчою науковою працею, виконаною на високому науковому і методологічному рівні, за актуальністю, змістом, повнотою викладу її результатів у публікаціях здобувача, обсягом і якістю оформлення відповідає спеціальності 081 Право з галузі знань 08 Право, вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 року), та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор, Юревич Юрій Олександрович, заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Рецензент

**доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри історії держави, права та
політико-правових учень Львівського
національного університету
імені Івана Франка**

Ігор БОЙКО